

Представлене дослідження здійснено за сприянням Canadian Institute of Ukrainian Studies (CIUS) в межах Ivan Makohon Endowment Fund, за що автори висловлюють щирі вдячність.

Література:

1. Історія Інгулецької зрошувальної системи. *Управління каналів Інгулецької зрошувальної системи*. URL: <https://ukri.davir.gov.ua/istoriya-ukizs.htm> (дата звернення: 20.04.2026).

2. Кіріяк Ю. Херсонщина на межі кліматичної катастрофи: як посуха руйнує агросектор і екосистему : [інтерв'ю / брав: Проніна А]. *superagronom.com*. 27.10.2025 URL: <https://superagronom.com/news/21570-hersonschina-na-meji-klimatichnoyi-katastrofi-yak-posuha-ruynuye-agrosekto-i-ekosistemu> (дата звернення: 23.04.2026).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-614-3-2-62>

ПЕРЕДБАЧЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ КОНФЛІКТІВ ПРИ РЕІНТЕГРАЦІЇ КРИМУ

Хлобистов Є. В.

*доктор економічних наук, професор,
декан факультету природничих наук*

*Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна*

Накоренко Д. А.

студентка

*Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна*

Екологічні конфлікти досліджуються з другої половини минулого століття і сьогодні мають досить дієву методологію виявлення та запобігання. Однак, виник відчутний дефіцит досліджень з прогнозування екологічних конфліктів при реінтеграції тимчасово окупованих територій, зокрема, Криму. Крим не був (поки на сьогодні) полігоном активних бойових дій і екологічні небезпеки та виклики щодо довкілля є результатом необачної, а, інколи, і цілком цілеспрямованої шкоди для природних ресурсів, яка завдавалося і завдається господарської діяльністю, що з 2022 року має однозначне мілітарне спрямування. Тому прогнозувати екологічні

конфлікти доцільно саме для підготовки заходів та проєктів, які зможуть передбачити їх та запобігти їх найбільш небажаному розвитку.

Дослідження екологічних конфліктів пов'язано з ґрунтовними роботами В. Сабадаша [1,2], М.М. Петрушенка [3], М.З. Згуровського [4] та ін. В цих роботах висвітлені загальні методологічні засади та методичні підходи до ідентифікації екологічного конфлікту та їх роль в глобального геополітичному середовищі та впливу на бізнес-процеси. Однак, саме проблема прогнозування екологічних конфліктів, які зумовлені викривленням структури економіки та багаторічним нехтуванням природоохоронними вимогами та нормативами, міжнародними та національними зобов'язаннями щодо довкілля, мають розглядатися до початку деокупації наших територій.

Тому основними засадами вивчення стану довкілля для прогнозування екологічних конфліктів є:

- моніторинг стану довкілля тимчасово-окупованих територій України;
- критичне ставлення до будь-якої інформації з боку держави-агресора
- залучення космічних знімків для постійного аналізу стану довкілля;
- виявлення місць потенційних природних та техногенних аварій та надзвичайних ситуацій;
- залучення міжнародних експертів та дослідницьких організацій для вивчення екологічних проблем на тимчасово окупованих росією територіях.

Для реалізації цих амбітних задач ми маємо розуміти низку обмежень та ризиків щодо об'єктивного аналізу ситуації на тимчасово окупованих територіях:

- не усвідомлення населенням важливості та критичності екологічних проблем перед соціальними та господарськими викликами, усвідомлена «другорядність» екологічної складової при пріоритетності повсякденних/нагальних потреб та очікувань;
- відсутність фахівців на початкових етапах реінтеграції, потреба в «зануренні» до місцевої специфіки при виявленні потенційних та реальних загроз;
- інституційні виклики: жоден з органів центральної виконавчої влади сьогодні не має політичного завдання формувати політику реінтеграції в сфері довкілля, і, таким чином, бути готовий до ідентифікації та запобіганню екологічним конфліктам;
- наявність об'єктів критичної інфраструктури в сфері життєзабезпечення, які можуть стати об'єктом терористичних дій та загроз;
- неузгодженість права власності на користування природними ресурсами під час перехідного правосуддя та урядування;
- приховані протиріччя в сфері господарювання та розподілу доступу до критичних природних ресурсів (зокрема, водних), які набуватимуть особливої гостроти під час зміни системи урядування.

Ризики для довкілля в процесі реінтеграції, що можуть стати основою для генерування екологічних конфліктів, обумовлені такими чинниками, як

- Обмежений доступ до тимчасово окупованих територій для об'єктивного аналізу;
- Спотворення інформації росією;
- Недостатня цифровізація екологічного моніторингу, як способу відкритого доступу та розповсюдження інформації, обізнаності якомога більшої кількості громадян;
- Ризик повного знищення унікальної природи Криму, заповідників без, навіть, часткового способу відновити півострів;
- Ризик техногенних аварій після деокупації через занедбаність або саботаж.

Таким чином, ідентифікація, попередження та реагування на загрози і ризики екологічних конфліктів потребують політичних рішень для формування прагматичної державної політики реінтеграції тимчасово окупованих територій України, яка має формуватися з урахуванням управлінського потенціалу перехідного урядування військово-цивільними адміністраціями та пріоритетного розв'язання безпекових та соціальних проблем.

Екологічні конфлікти при реінтеграції тимчасово окупованих територій мають усвідомлюватися і прогнозуватися до початку деокупації. Одним з головних аргументів – реінтеграція окупованих територій буде мати величезну кількість викликів, які важно повною мірою передбачити заздалегідь. Прогнозування екологічних конфліктів має стати об'єктом не тільки державної політики, але і активної експертної дискусії, до якою доцільно активно залучати наших міжнародних партнерів, без підтримки яких повноцінна та стала реінтеграція є малоймовірною. Найважче спрогнозувати екологічні конфлікти локального рівня, адже вони будуть тісно пов'язані з соціальними, безпековими та суто господарськими проблемами, вирішення яких за короткий час не можливо.

Представлене дослідження здійснено за сприянням Canadian Institute of Ukrainian Studies (CIUS) в межах Ivan Makohon Endowment Fund, за що автори висловлюють щирю вдячність.

Література:

1. Сабадаш В.В. Інституційні аспекти врегулювання екологічних конфліктів (регіональний і міжнародний рівні). *Mechanism of an Economic Regulation*, 2008. №1, С. 68–77.

2. Сабадаш В., Давиденко І., Бабій Т. Конкуренція за ресурси й економічні конфлікти у глобальному бізнес-середовищі: рушійні сили, безпека, інституційно-ресурсний концепт врегулювання. *Mechanism of an Economic Regulation*. 2017. №4 (78). С. 128–147.

3. Петрушенко М.М. Управління еколого-економічними конфліктами в контексті теорії оптимальних механізмів розподілу ресурсів. *Актуальні проблеми економіки*, 2013. №3. С. 186–192.

4. Zgurovsky M.Z. Environmental consequences of armed conflicts in the global dimension. *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.*, 2025. № 2. С. 3–15.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-614-3-2-63>

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР ПОВОЄННОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ АР КРИМ

Хлобистов Є. В.

*доктор економічних наук, професор,
декан факультету природничих наук
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна*

Руденко Н. А.

*студент
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна*

Соціальна складова повоєнної реінтеграції тимчасово окупованих територій спирається на визначення декількох наріжних засад цілісної політики суспільної відповідальності при зміні політичного, управлінського та правового статусу територій і населення, забезпечення безпекових гарантів та виявлення перешкод державної політики. Перш за все, це надання населенню безумовних соціальних послуг; по-друге, виявлення особливостей реалізації соціальної політики при різних безпекових складових і нормативних (правових) вимірах; по-третє, визначення розміру соціальної підтримки та допомоги й механізму її надання.

Аналіз дослідження проблеми. Автори вже досліджували загальний процес формування соціальної політики [1], в інших публікаціях з питань соціальної політики розглядалися або загальні правові аспекти реалізації [2], або досить локальні питання, наприклад, які стосуються надання окремих соціальних послуг [3,4].

На загал, як автори зазначали в роботі [1], соціальний захист це система суспільно-економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків (хвороба, інвалідність, старість, втрата